

«удосконалення законодавства» – це лише один із факторів, що впливає на його ефективність. Крім удосконалення законодавства, ефективність законодавства обумовлена і механізмом правореалізації, рівнем правової культури населення, соціально-культурним, економічним та політичним потенціалом конкретної країни тощо. Саме тому поняття «ефективність законодавства» є ширшим щодо поняття «удосконалення законодавства».

Отже, ураховуючи вищезазначені доповнення та зауваження, вважаємо, що дані поняття від загального до конкретного слід розташувати за такою схемою: ефективність законодавства – розвиток законодавства – удосконалення законодавства – систематизація законодавства.

Список використаних джерел

21. Харченко Н. П. Доктрина как вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 5/2 (305). С. 59–62.
22. Харченко Н. П. Стратегия как вид нормативно-правового акта. *Leges Se Viata*. 2019. № 8/2 (308). С. 69–78.
23. Харченко Н. П. Місце та роль доктрин у законодавстві України. Чинники розвитку юридичних наук у ХХІ столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1 -2 листопада 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 111–114.
24. Шебанов А. Ф. Система законодательства как научная основа кодификации. *Советское государство и право*. 1971. № 12. С. 30–37.
25. Симорот З. К. Проблемы кодификации законодательства Союза ССР и союзных республик о труде. К., 1977. 300 с.
26. Совершенствование советского законодательства на основе Конституции СССР. Киев : Наукова думка, 1982. 303 с.
27. Козлов В. А. Вопросы теории эффективности правовой норм. Л., 1976. 220 с.
28. Погорелов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект). Х., 2000. 166 с.

Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
юридичного факультету,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЩОДО ВИДІВ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах розбудови правової держави постає актуальним питання щодо видів та закономірності соціального регулювання. Соціальне регулювання

розуміється як іманентний суспільству (іманентність від лат. Immanentis «той, що перебуває всередині») і такий, що визначає соціальний порядок, процес [1]. Соціальний порядок (social order) – філософсько-соціологічне поняття, що представляє пояснення того, яким чином форма з'являється в суспільних відносинах, з одного боку, а з іншого – яким чином соціальні системи і їх елементи пов'язані в часі і просторі [7].

У результаті дії встановлюється конкретний соціальний порядок. Серед таких чинників автор виокремлює наступні: а) «стихійні» регулятори – безпосередній вияв законів природи й суспільства. (Наприклад, збільшення тривалості життя людини. Масові сезонні захворювання, такі як: депресія; первинні імунodefіцити; енцефаліт; поліноз, тощо. Демографічні процеси; Міграція населення; Інфляційні очікування – приклад так званого прогнозу, що сам себе виправдовує, тощо). Прагнучи до порядку суспільство й держава намагаються взяти під контроль виявлені фактори, однак це не завжди вдається. Іноді ж їх вплив взагалі не сприймається свідомістю суспільства або відбивається неадекватно; б) соціальні норми як регулятори, пов'язані з волею людини, що визначається як психічна функція, яка полягає в здатності індивіда до свідомого управління власною психікою та поведінкою в процесі прийняття рішень для досягнення визначальної мети, а також свідомістю, як станом психічного життя індивіда, що відображається в суб'єктивному сприйнятті подій зовнішнього світу й життя самого індивіда, та розумінні їх значення й наслідків особистої поведінки; в) акти індивідуального регулювання, як засоби цільового, адресного впливу суб'єктів один на одного.

Зазначені фактори можуть відігравати в суспільстві як стабілізуючу, так і дестабілізуючу роль. Автор підтримує думку вчених-юристів які вважають, що стабілізація, впорядкування суспільних відносин забезпечуються дією соціальних норм і актів індивідуального регулювання, а дія стихійних регуляторів виступає чинником дестабілізуючого впливу [3]; [11]; [12]; [13].

У юридичній літературі виокремлюють два підходи до розуміння соціального регулювання: по-перше, соціальне регулювання розглядається як регулювання, що здійснюється в суспільстві, впорядковує відносини між людиною та іншими суб'єктами суспільних відносин, об'єктами природи, знаряддями праці та засобами виробництва [8]; по-друге, соціальне регулювання розуміється як явище, що охоплює лише суспільні відносини, тобто відносини між людиною та іншими суб'єктами суспільства та їх об'єднаннями [4].

Переважним є розуміння соціального регулювання як засобу упорядкування відносин між людиною та іншими суб'єктами суспільних відносин, силами і об'єктами природи, які відбуваються в циклічній системі «людина – техніка – природа – людина», як суб'єкт даного суспільства.

На думку автора можливо виокремити наступні ознаки соціального регулювання: по-перше, соціальне регулювання являє собою певну діяльність (процес), що пов'язаний з управлінням, координацією, контролем, захистом чи іншим впливом на поведінку людини і відносини, що виникають в результаті цієї поведінки; по-друге, предметом соціального регулювання (об'єктом впливу) є відносини суб'єктів суспільства між собою (суспільні відносини), а також

відносини людини з природою і технікою; по-третє, соціальне регулювання – це вплив на поведінку людини та різні відносини, що здійснюється за допомогою різних засобів і методів.

У науковій літературі з теорії держави і права виокремлюють нормативні та індивідуальні засоби соціального регулювання. До нормативних регуляторів належать соціальні. Соціальні норми – це загальні правила, що регулюють поведінку людини в суспільстві. До індивідуальних регуляторів відносяться різні приписи, що адресуються конкретним особам в певних випадках і не розраховані на багаторазове використання (рішення суду, наказ керівника підприємства, постанова адміністративної посадової особи тощо).

Заслуговує на увагу позиція вчених В.В. Копейчиков [14], В.О. Котюк [5], Т.М. Радько [10], А.Б. Венгеров [2], Л.О. Морозова [9], тощо) які в своїх дослідженнях виокремлюють нормативні та ненормативні соціальні регулятори. До нормативних регуляторів на їх думку необхідно віднести: правовий, моральний, корпоративний, юридично-технічний, нормативно-технічний регулятори і звичаї, до ненормативних регуляторів: ціннісний, директивний, інформаційний, тощо. Директивний регулятор (від англ. Directive – вказівка вищого органу органам підлеглим) – це засіб впливу на суспільні відносини, поведінку людини, тощо (наприклад, політичні програми і платформи, реформи...). Інформаційний регулятор являє собою вплив на суспільні процеси за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ), наприклад використання ЗМІ у процесі захисту прав і свобод людини, привернення уваги громадськості до важливих питань життя суспільства або окремого заходу. Наприклад А.Б. Венгеров називає в якості ненормативного регулятора – соціальний інститут прогнозування [2].

Ненормативні (індивідуальні) регулятори – це такі форми впливу на суспільні відносини, які не впливають на дії в соціальному суспільстві, а постають як індивідуальне впорядкування поведінки людини за допомогою одноразових, персональних регулюючих акцій.

До ненормативних регуляторів відносяться: ціннісний регулятор, що передбачає систему історично сформованих соціальних цінностей, соціально-психологічних установок і стереотипів; має складну структуру та проявляється завдяки культурним цінностям у різних соціальних верств населення (соціальних груп, етносів, тощо). Наприклад, принцип взаємодопомоги, поваги, гідності, національна гордість, тощо. У свою чергу В.О. Котюк до ненормативних регуляторів відносить казуальний, який являє собою правовий, моральний, корпоративний чи інший акт (наказ, вимога, дозвіл, заборона), що необхідний для практичного вирішення конкретного життєвого питання [5]; по – четверте, соціальне регулювання – це впорядкування поведінки людини й пов'язаних із нею відносин із метою вдосконалення та подальшого цивілізованого розвитку.

Оскільки соціальне регулювання здійснюється за допомогою нормативних та індивідуальних засобів, виокремлюють два основних види соціального регулювання: нормативне та індивідуальне. Нормативне регулювання – це регулювання, що здійснюється за допомогою різних загальних правил поведінки людини (норм), що діють у суспільстві. Індивідуальне регулювання являє собою

впорядкування поведінки суб'єкта за допомогою регулюючих приписів, що враховують особливості певного випадку та конкретних осіб, тобто пов'язане з регулюванням конкретних відносин.

Залежно від того, які соціальні регулятори (нормативні чи індивідуальні засоби) беруть участь у соціальному регулюванні, можливо виокремити правове регулювання, що здійснюється за допомогою норм права та індивідуальних правових засобів, моральне регулювання, що має активізуватись за допомогою норм моралі і заснованих на них індивідуальних засобів, традиційне (звичаєве) регулювання, що здійснюється за допомогою звичаїв і традицій та заснованих на них індивідуальних засобів, корпоративне регулювання, що здійснюється за допомогою корпоративних норм і заснованих на них індивідуальних засобах, тощо.

Залежно від суб'єктів, що здійснюють соціальне регулювання, можна виокремити: 1) регулювання, що здійснюється суспільством чи його частиною; 2) державне регулювання – це упорядкування суспільних відносин за допомогою норм позитивного права і індивідуальних правових засобів; 3) регулювання, яке здійснюється недержавними об'єднаннями за допомогою правових або корпоративних норм заснованих на них індивідуальних засобів.

У юридичній літературі існують різні підходи до проблеми соціального регулювання: від релігійних до класових, від біхевіористської, що пов'язані з поведінкою суб'єктів) до кібернетичних [6].

Так, релігійні уявлення щодо соціального регулювання містять різні вихідні постулати. Теологічні теорії, за якими поведінка людини повністю залежить від «Божої волі», а беззаперечне підпорядкування цієї волі є змістом людської діяльності, інші теологічні теорії, що вважаються менш радикальними, виходять з того, що людина має початок від Бога, але одночасно має і свободу вибору своєї поведінки.

Складним вважається й класовий підхід до соціального регулювання. До його підґрунтя закладено класові інтереси, ідеали і цінності, які формуються панівними класами, а тому ці моральні і правові норми діють як регулятори суспільного життя.

Соціальне регулювання повинно знайти відображення в різноманітності форм вираження: від правових (наприклад, закони, підзаконні нормативно-правові акти) до моральних (наприклад, кодекси честі, етика адвоката, підприємця, тощо); від естетичних (наприклад, стиль, мода) до організаційно-технічних (наприклад, стандарти, правила безпеки); від централізованих (наприклад, програми, директиви) до синергетичних (наприклад, фактори, які формують навколо себе однорідні, подібні стану, групи явищ, тощо).

Біхевіористський підхід розглядає соціальне регулювання з позиції певного впливу норм, що встановлені і визнали суспільством, в державі, в певній соціальній спільності, на поведінку людини, з урахуванням різних факторів.

Для кібернетичного підходу характерний погляд на суспільство як врегульовану систему, де соціальне регулювання розглядається як засіб впливу на суспільні відносини, процеси, системи, який повинен забезпечувати їх певні характеристики. У сфері соціального регулювання вирішуються завдання по

формуванню соціальної ролі в суспільстві соціальних систем і структур шляхом підпорядкування, встановлення ієрархії, організації і функціонування влади тощо.

Соціальне регулювання характеризується наступними ознаками: а) воно здійснюється в межах суспільства; б) регулює поведінку соціальних суб'єктів; г) має загальний характер; д) поширюється на всіх суб'єктів; е) здійснюється за допомогою спеціальних засобів; ж) гарантується суспільством; з) забезпечує функціонування суспільства як певним чином організованої системи.

Таким чином, винесення рішення по конкретній справі на підставі і відповідно до норми загального і визначає практичну реалізацію соціального регулювання.

Зазначені види соціального регулювання мають рівноцінне значення, оскільки нормативне визначає правила поведінки в цілому, а індивідуальне - є засобом реалізації нормативного шляхом його конкретизації до певних життєвих обставин.

Список використаних джерел

1. Алексєєв С.С. Держава та право / С.С. Алексєєв. – М.: Юрист, 2006.
2. Венгеров А.Б. Теория государства и права. Учебник. - 2-е изд. - М.: Омега-Л, 2005. – 595 с.
3. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко "Теорія держави і права" Академічний курс. Підручник. Київ. Юрінком Інтер. 2006.; Теорія держави і права/За редакцією Корельського і Перевалова. - М., 2000, - с. 249-254.
4. Загальна теорія держави і права // За редакцією проф. М. В. Цвіка, доц. В. Д. Ткаченка, проф. О. В. Петришина // Харків «Право» 2002.
5. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / В.О. Котюк. – К.: Атіка, 2005. – 592 с.
6. Машков А.Д. Теорія держави і права. Підручник. – Вид.: Дакор. ISBN: 978-617-7020-38-6, – 2015. – 492 с.
7. Социология: Энциклопедия. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. 2003.
8. Тарасов, Н. Н. Метод и методологический подход в правоведении: Попытка проблемного анализа ///Правовед.-2001. -№ 1.-С. 31.
9. Теория государства и права. Морозова Л.А. М.: Юристъ, 2002. – 414 с.
10. Теория государства и права. Сост. Радько Т.М. Хрестоматия. 2005.– 84х108/32, –600 с.
11. Теремцова Н. В. Природа правомірної поведінки людини (культура поведінки людини, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка, конформістська поведінка...) / Теремцова Н. В. // Вісник НТУУ "КПІ": зб. наук. праць. – 2010. – № 2 (6). –С. 167–170. – Бібл.: 11 назв. –2с.
12. Теремцова Н. В. Основні підходи до розуміння юридичної відповідальності: теоритичний аспект. Європейські перспективи, 2017. № 1. с. 12-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2017_1_4.
13. Теремцова Н.В. Проблема розбудови соціальної держави в умовах

конституційної реформи: теоретичний аспект. Соціологія права. 2015. № 3-4(14-15) С.200-207.

14. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / А.М. Колодій, В. В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші; За ред. В.В. Копейчикова. Стер. вид. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 320 с.

*Теслинецька Діана Володимирівна,
курсант Навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАКОННІСТЬ ЯК ВАЖЛИВЕ ЯВИЩЕ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Законності посідає значне місце в системі правових явищ. Це явище також важливе тим, що має своє втілення в багатьох сферах державно-правового життя суспільства, зокрема це виражено в функціях держави, методах, діяльності держави, яка пов'язана з правами та свободами людини та громадянина. Науковець В.В. Самохвалов зазначає, що з наукової точки зору важливість проблеми законності полягає в тому, що вона належить до універсальних, провідних категорій української юридичної науки та посідає чільне місце в її поняттєвому апараті, слугує своєрідним інструментом наукового аналізу, забезпечує органічну єдність загальнотеоретичних і галузевих наук, їх втілення в практичне життя [1, с. 2].

Поняття «законність» є похідним від слова «закон», а отже має знаходити своє зовнішнє вираження в усіх суспільних відносинах, які регулюються законом. Також, провівши аналіз сучасної правової науки, слід сказати що явище законності має комплексний характер. Зокрема воно має своє вираження у принципах діяльності держави в різних сферах, також законність може розумітися як метод правового регулювання в державі, або ж знаходити своє відображення в суспільстві у вигляді режиму.

Частіше за все законність розуміють як вимогу щодо держави, державних органів, окремих державних посадовців провадити свою діяльність відповідно до закону та в порядку, визначеному законом. Так, усі нормативно-правові акти, які приймаються уповноваженими суб'єктами мають містити ознаку законності. Тісно пов'язані явища законності та верховенства права. Співвідношення цих двох принципів є предметом багатьох дискусій серед науковців. Одні підтримують ідею, що верховенство права є більш широким поняттям, ніж